

Kantienberg, Kramersplein, Voetweg

Vermeiren Geert, Bru Marie-Anne & Berkers Maarten

OVERDRUK UIT:

Archeologisch onderzoek in Gent 2012, (Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, reeks 2 nr. 6), Gent, 2012, p. 42-49.

KANTIENBERG, KRAMERSPLEIN, VOETWEG

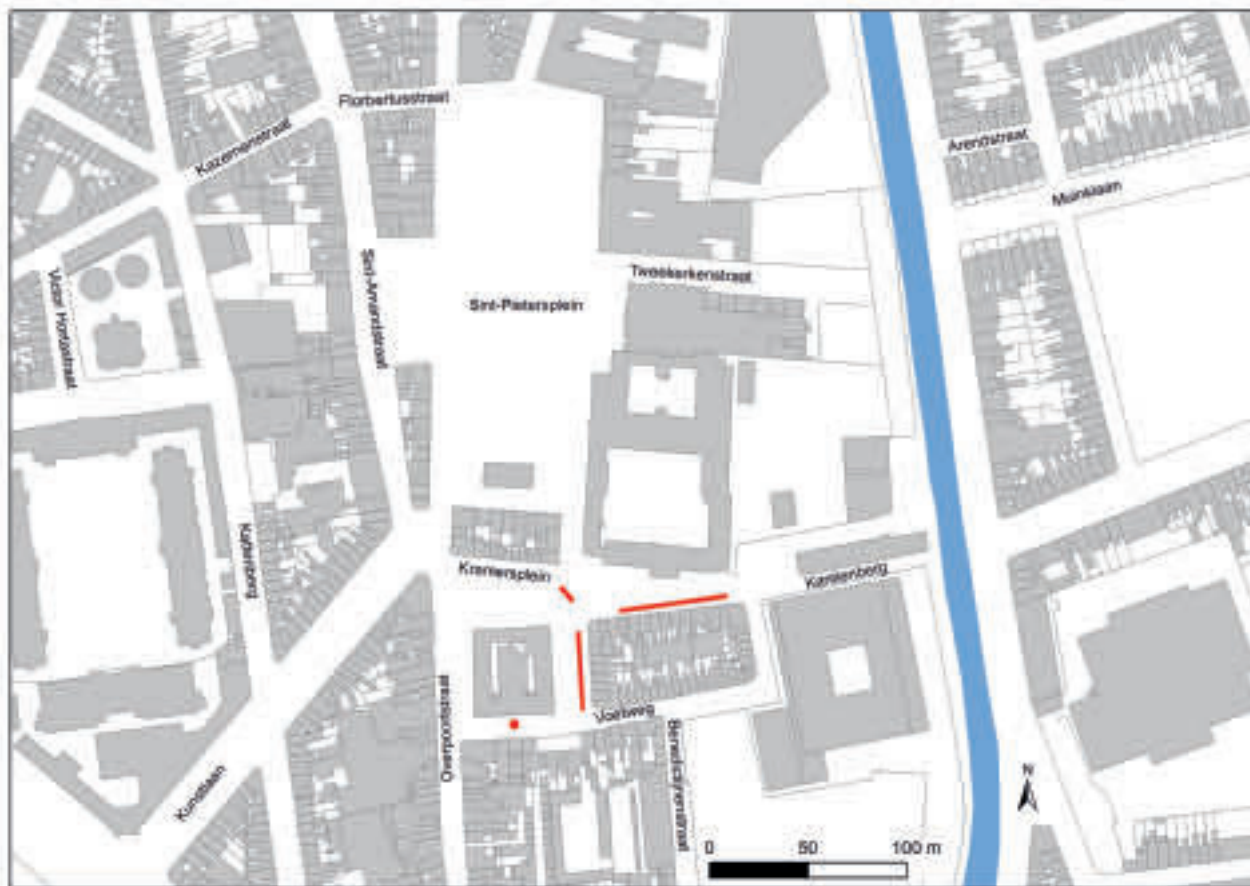
Vermeiren Geert, Bru Marie-Anne & Berkers Maarten

Naar aanleiding van de vernieuwing van de nutsleidingen en de heraanleg van de volledige zone rond het Liberaal Archief (openbaar domein, kad. afd. 5, sectie E) konden verschillende archeologische registraties uitgevoerd worden (afb. 1). Het vergunningnummer voor het archeologische onderzoek was 2012/009, voor de metaaldetectie 2012/009(2). Deze interventie volgde de planning van de nutswerken, in opdracht van Waterlink uitgevoerd door studiebureau Arcadis en het aannemersbedrijf N.V. Aclagro. Zo werd de zone opgedeeld in drie fases. De eerste fase omsloot de Kantienberg en werd onderzocht op 1, 2 en 17 februari 2012. Deze zone bevatte één vlak (Vlak A) dat onderverdeeld werd in drie sleuven. De tweede fase bevond zich op het Kramersplein, ten oosten van het Liberaal Archief. Hier werden twee

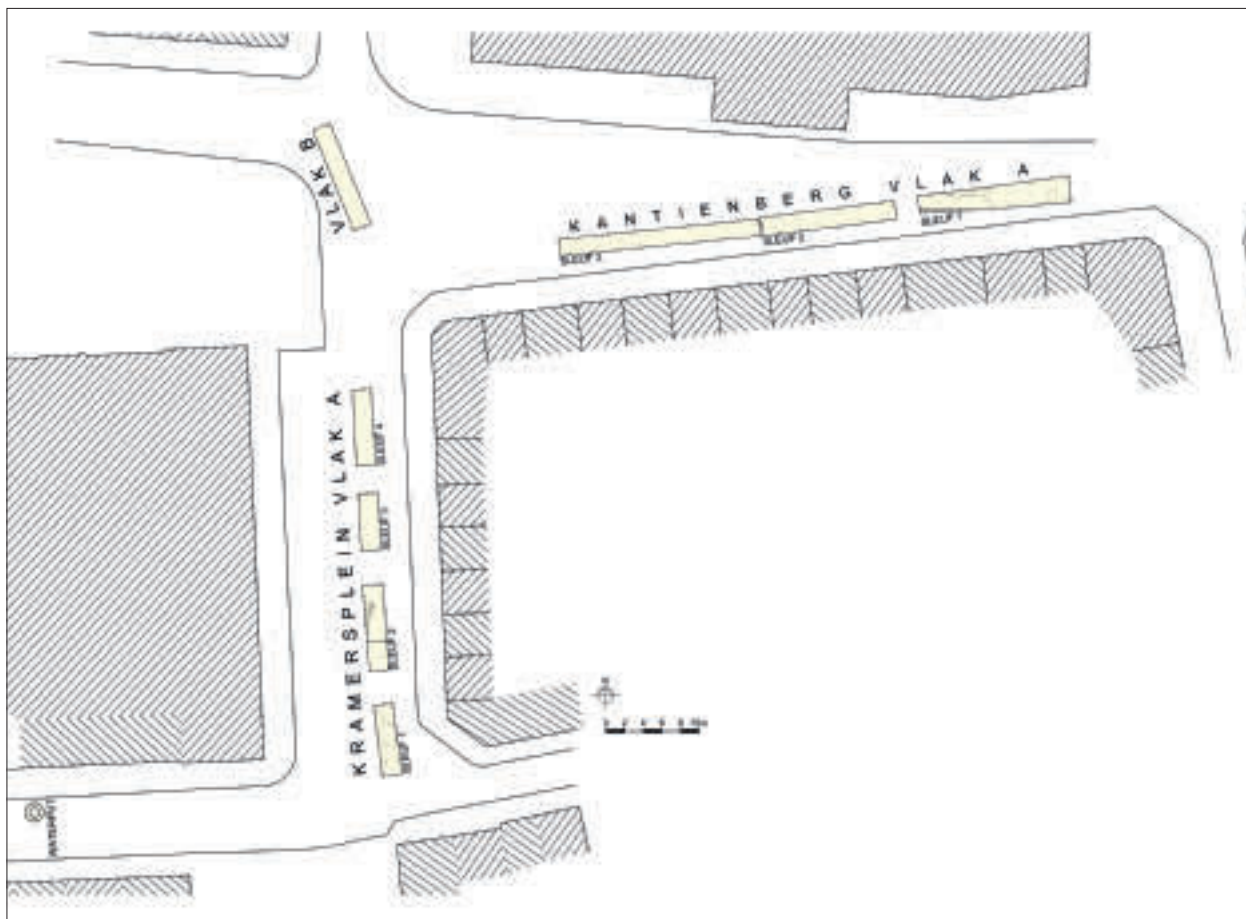
vlakken aangelegd (Vlak A en B). Vlak A werd nog opgesplitst in vier sleuven. Deze fase werd onderzocht van 24 tot 26 april 2012. Tot slot konden er nog registraties uitgevoerd worden langsheen de Voetweg, aan de zuidzijde van het Liberaal Archief. Dit gebeurde op 5 juni 2012 (afb. 2).

KANTIENBERG

Zoals hierboven vermeld, werd gestart met de zone op de Kantienberg tussen Voetweg en Kramersplein. In deze zone werd een nieuw rioolstelsel aangelegd waardoor in open sleuf een oppervlakte van ca. 54 m bij 2 m kon onderzocht worden. Gezien de lengte, alsook de gure weersomstandigheden, werd geopteerd om dit vlak in drie sleuven

afb. 1: Situeringskaart (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

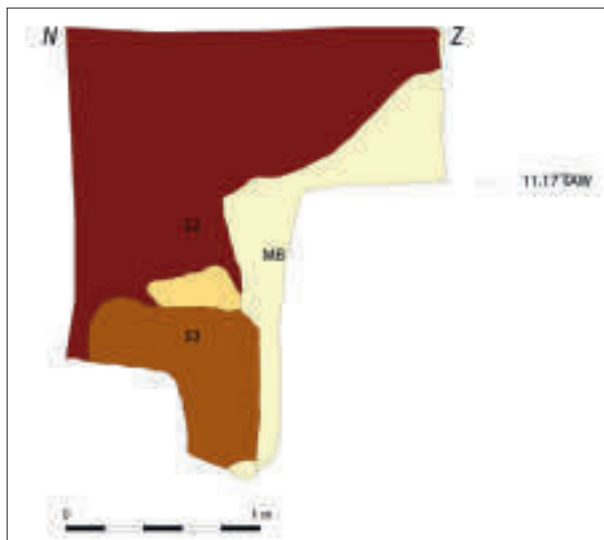

afb. 2: Overzicht van het projectgebied (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

afb. 3: Kantienberg, Vlak A, sleuf 1, zicht op het lineair, langwerpig spoor (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

onder te verdelen. Door de vele dwarsaansluitingen van de nutsleidingen en oorzaken van stabiliteit diende een selectie uitgevoerd te worden. In sleuf 1 (16 x 2 m) werden slechts een beperkt aantal sporen aangetroffen. In het oog springend was een langwerpig lineair spoor dat over een lengte van 6.25 m kon gevolgd worden (afb. 3). Naar het westen toe verdween dit spoor in het noordprofiel. In totaal werden er hierop drie doorsneden uitgezet. Daaruit was duidelijk de trapsgewijze uitgraving afleesbaar. Tevens bleek dat na het uitgraven dit spoor quasi direct was opgevuld met puinpakketten en versmeten moederbodem (afb. 4). Het onderste puinpakket (tussen 10.57 en 9.70 T.A.W.) kenmerkte zich in hoofdzaak door een bleke zandige vulling met fragmenten baksteen, Doornikse kalksteen en stukken tegels. Er werd geen dateerbaar materiaal aangetroffen. Het bovenste bewaarde vullingspakket (tussen 11.97 en 10.27 T.A.W.) bestond uit een compacte bruin-

afb. 4: Kantienberg, Vlak A, sleuf 1, doorsnede op de sporen S2 en S3 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

beige zandige laag met baksteenfragmenten, kalkmortel- en kalksteenpartikels. Plaatselijk bevond er zich een lens van verbrande leem en houtskool. Deze laag (S2) bevatte een beperkte hoeveelheid botmateriaal en zes wandscherven gebruiks-aardewerk. Het gaat in het bijzonder om drie scherven steengoed uit Langerwehe en drie scherven hoogversierd aardewerk, waarvan twee goed herkenbare exemplaren met een dekkende witte sliblaag en koper-loodglazuur en één kleine scherf waarvan de determinatie kon gebeuren door de aanwezigheid van een *slip wash*¹ aan de binnenzijde van de scherf. De combinatie van deze aardewerksoorten laat een datering in de eerste helft, eventueel zelfs het eerste kwart van de 14de eeuw toe. Recentelijk werd dit pakket nog doorsneden voor de aanleg van een bakstenen riool. In deze sleuf werd nog een vierhoekig paalgat (S1) aangesneden (10.98 T.A.W.) van 18 bij 20 cm. De vulling bestond uit bruingrijs zand, houtskool- en kalkmortelspikkels, verbrande leem en botfragmenten. De beperkte hoeveelheid aardewerk, twee wandscherven grijs en één wandscherf rood aardewerk, geeft een brede datering in de late middeleeuwen.

Centraal in Vlak A werd sleuf 2 aangelegd, met een breedte van 2 en een lengte van 14 m. Gemiddeld werd tot 1 m onder het huidige straatniveau uitgegraven. Algemeen kan gesteld dat alle archeo-

logisch relevante sporen al afgegraven werden bij voorgaande bouwactiviteiten of wegenwerkzaamheden. De moederbodem bevond zich onder het wegdek. Opvallend was nog de aanwezigheid van een plaatselijk kleipakket in het westen van deze sleuf.

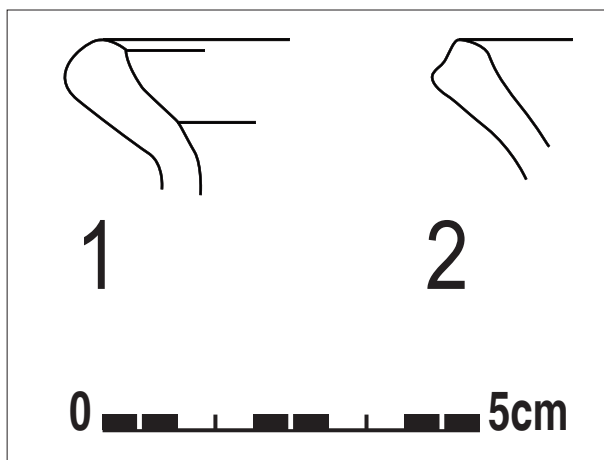
Sleuf 3 (21 x 2 m) kende een gelijkaardig verhaal. Ook hier werd onmiddellijk onder het wegdek de moederbodem aangetroffen. Ook hier waren alle archeologische sporen al afgegraven. Het westen van deze sleuf was volledig verstoord door nutsleidingen.

KRAMERSPLEIN

Op het kruispunt Kantienberg-Kramersplein werd een beperkte sondering uitgevoerd (Vlak B, 11.25 x 2 m). Hoewel deze zone gelegen was net ten zuiden van de vroegere toegang tot het abdijcomplex van Sint-Pieters werden hier geen antropogene sporen geattesteerd. Net zoals in Vlak A op de Kantienberg waren alle archeologisch relevante lagen al afgegraven en kwam de moederbodem onmiddellijk vrij te liggen onder het wegdek.

Vlak A is meer naar het zuiden van het Kramersplein te situeren en besloeg een oppervlakte van ca. 60.60 m². Om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen op de bodemopbouw op deze plaats en eveneens gehinderd door een aantal nutsleidingen werd geopteerd om het vlak op te delen in vier sleuven.

De meest zuidelijke sleuf, nabij het kruispunt met de Voetweg, werd als eerste onder handen genomen (sleuf 1, 7.5 x 2 m). Ongeveer de bovenste 60 cm bestond uit twee recente puinpakketten die als het ware het areaal nivelleerden voor de bestaande bestrating. Een aantal verstoringen kenmerkten het westprofiel. Een kuil met een donkere zwarte vrij homogene vulling (S7) met onder andere kalkmortel- en baksteenfragmenten en sporadisch brokjes houtskool, liep over de sporen S2, S3 en S8. Een blik op het beperkte aardewerk dat gerecu-

afb. 5: Grijs aardewerk uit sleuf 1, spoor 3 (1) en spoor 2 (2) (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

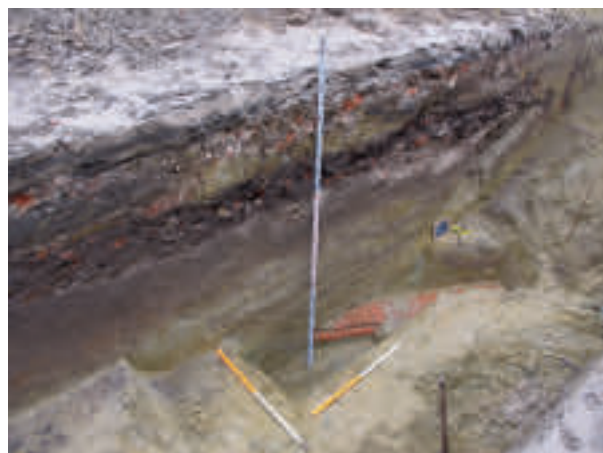
pereerd werd, plaatst deze vergraving in de 17de-18de eeuw². Kuil S3 kende een bruinigrijze vulling met lensjes gele moederbodem en baksteenspikels. Het aangetroffen aardewerk is opnieuw zeer schaars en omvat slechts drie scherven grijs aardewerk, waarvan één uitstaande rand van een kogelpot met verbrede en afgeplatte top (afb. 5: 1 en 2). Daarnaast was er nog een roodbakkerende scherf met een dikke laag groene koper-loodglazuur en enkele sporen van slib aan de binnenzijde. Naar alle waarschijnlijkheid gaat het om een fragment hoogversierd aardewerk. Daarom kan dit spoor worden gedateerd in de 13de eeuw. Eén scherf grijs aardewerk en verschillende andere fragmenten bot worden gekenmerkt door een sterke groene zandaanslag en moeten worden geïnterpreteerd als een fractie ouder, vermoedelijk residueel materiaal. Het was niet duidelijk wat de relatie was van S3 met de uitgraving van S2, behalve dat deze laatste een totaal andere vulling kende. Het ging om een bruine, vrij homogene vulling met baksteenfragmenten, rolkeijtjes en sporadisch wat bot en houtskool. De aanwezigheid van twee scherven grijs aardewerk, waaronder een rand van een kogelpot met verdikte, afgeronde top en licht geprononceerde binnenlip die zoals bij het vorige spoor ook wordt gekenmerkt door een sterke zandaanslag, en één fragment vroeg rood aardewerk, laat een datering toe die niet ouder kan zijn dan circa 1150³. Elk van deze sporen liep door een oudere cultuurlaag S8 (tussen 18.52 en 17.72 T.A.W.): fijn bruinigrijz

zand met sporen van uitloging en ijzerconcreties (zie verder) dat zich bovenop het gele zand van de moederbodem bevond. Deze moederbodem bevond zich rond de 18.00 T.A.W.

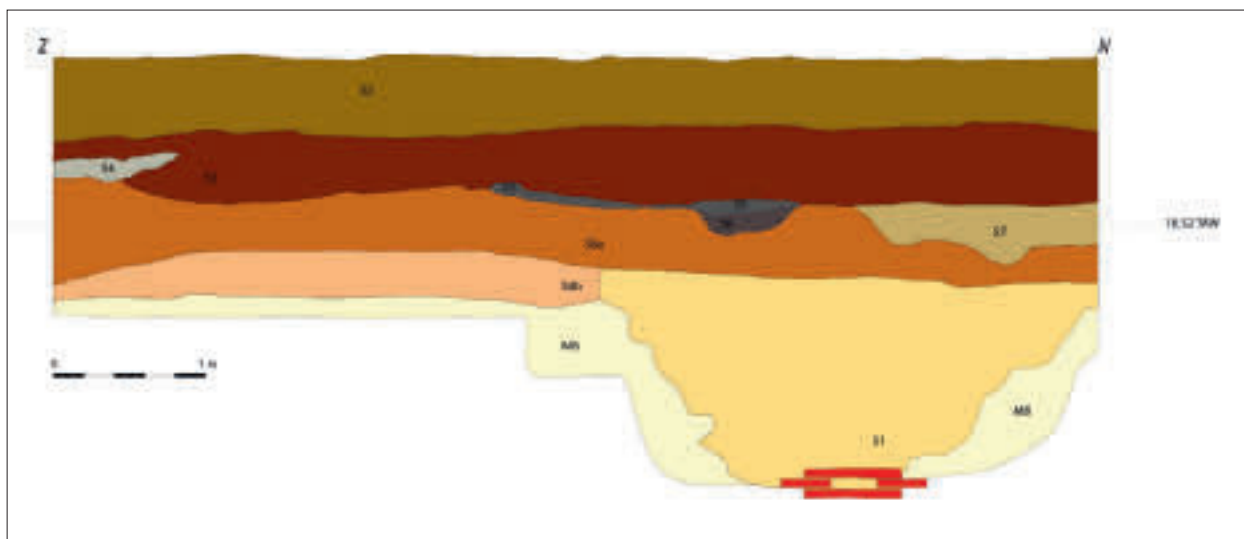
Ook in sleuf 2 (9 x 2 m) dekten opnieuw de twee recente puinpakketten net onder het bestaande wegdek alle sporen af. Ook hier bevond zich de oude cultuurlaag S8 (afb. 6). Louter op basis van kleur werd een onderscheid gemaakt tussen S8a (tussen 18.82 en 18.15 T.A.W.) met een eerder bruinigrijze kleur van zand en S8b (tussen 18.15 en 18.02 T.A.W.), de meer uitgeloopte versie van S8a. Markant is het feit dat S8a aardewerk bevat dat duidelijk aansluit bij de late middeleeuwen en zeker niet ouder kan worden gedateerd dan het midden van de 12de eeuw⁴. Uit het meer uitge-

afb. 6: Kramersplein, Vlak A, sleuf 2, de cultuurlaag S8a en S8b (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

afb. 7: Kramersplein, Vlak A, sleuf 2, de trapsgewijze uitgraving S1 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

afb. 8: Profieltekening (westzijde) van Vlak A, sleuf 2 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

loogde pakket (S8b) komen voornamelijk fragmenten van rolkeien en een kleine scherf in prehistorische techniek voor die waarschijnlijk dateert uit de metaaltijden of de Romeinse periode. In deze cultuurlaag S8b zat spoor S1, een trapsgewijze uitgraving die verder ging in de moederbodem tot een diepte van 16.78 T.A.W. (afb. 7 en 8). De opvulling werd gekenmerkt door een afwisseling van versmeten gele zavel van de moederbodem en de uitgeloopte lagen van hogerop. Er waren talrijke sporen van bioturbatie. Op de bodem van deze uitgraving bevond zich een noordoost-zuidwest lopende bakstenen constructie waarvan drie lagen bakstenen bewaard waren (formaat van ca. 27 x 14

x 6/6.5 cm). Wanneer deze constructie in doorsnede wordt bekeken dan gaat het om een laag strekken waarop twee bakstenen in kops verband lagen met tussenin de holte opgevuld met een laag zuiver zand, en alles nogmaals afgedekt door een nieuwe laag strekken (afb. 9). In deze trapsgewijze uitgraving werd geen aardewerk aangetroffen, maar op basis van het baksteenformaat kan deze constructie in de loop van de 14de eeuw geplaatst worden⁵. De functie is onbekend. Zijn bouwwijze alsook de diepte zou kunnen laten vermoeden dat het hier een afvoer betreft. Alleen was het geheel in één keer opgevuld en waren er nergens spoelensjes zichtbaar. Door de beperkte oppervlakte

afb. 9: Doorsnede op de baksteenconstructie in S1 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

afb. 10: Zicht op de cultuurlaag S8, op het Kramersplein, Vlak A, sleuf 3 (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

was het niet mogelijk een duidelijker beeld op het traject te krijgen. Ook in deze sleuf, los van de trapsgewijze vergraving, bevond de moederbodem zich op een gemiddeld niveau van 18.00 T.A.W.

Sleuf 3 (5.8 x 2 m) toonde een gelijkaardige opbouw als voorgaande. Opnieuw werd onder het wegdek een puinafdekking van ca. 0.70 m dik vastgesteld. Het pakket eronder, spoor S8, was opnieuw de oude cultuurlaag die ook in de andere sleuven werd onderzocht (afb. 10). Het vondstenmateriaal, voornamelijk fragmenten rolkei, bevat ook een vrij grote scherf in prehistorische techniek. Eronder bevond de moederbodem zich op ca. 18.00 T.A.W.

In de meest noordelijke sleuf, sleuf 4 (8 x 2 m), was opnieuw in grote lijnen dezelfde opbouw herkenbaar. Een puinafdekking onder het wegdek en een daaronder gelegen cultuurlaag. Deze laatste werd doorsneden door twee kuilen. De meest zuidelijke kuil, met vullingen S1 en S2, kon door de aanwezigheid van een tweetal kleine scherven majolica, worden gedateerd in 16de eeuw. De 17de eeuw kan ook niet volledig worden uitgesloten. Deze vulling bestond uit versmeten moederbodem, fragmenten van de cultuurlaag S8 en aangevuld met baksteengruis, kalkmortelspikkels en fragmenten Doornikse kalksteen. De noordelijke kuil is van recentere datum. Het materiaal afkomstig uit de vullingslagen S3, S4, S5, S6 is post-middeleeuws en niet ouder dan het midden van de 17de eeuw. Deze lagen werden gekarakteriseerd door een grijsbruine zandige samenstelling met spikkels van Doornikse kalksteen, kalkmortel en houtskool, vermengd met baksteengruis. Beide werden, zoals hierboven vermeld, afgedekt door puinlaag S9. Wat betreft de moederbodem zat deze in deze sleuf tussen 18.12 en 17.72 T.A.W.

VOETWEG

Op het einde van de Voetweg, naar de Overpoortstraat, werd tijdens het graven door de aannemer van de nutswerken, onder de bestaande gasleiding,

afb. 11: De bakstenen waterput ter hoogte van de Voetweg (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

een grote bakstenen waterput aangetroffen (afb. 11). Deze bevond zich op ca. 5.80 m ten zuiden van de gevel van het Liberaal Archief. Het ging om een ronde waterput uit baksteen (19 x 13 x 5/5.5 cm) en opgevoegd met een beige kalkmortel. De waterput had een binnenwerkse diameter van ca. 2 m, een buitenwerkse van 2.50 m en was afgedekt met een deksteen in Doornikse kalksteen. De exacte diepte van de waterput kon niet gemeten worden; wel stond er nog water in op een diepte van ca. 12 m onder het bestaande maaiveld. Binnen in de waterput waren steigergaten zichtbaar, telkens op ca. 1 m van elkaar en dit in de oost- en de westzijde. Een vreemd gegeven was het feit dat de waterput niet open moet geweest zijn aan de bovenkant, maar een overwelfing kende met twee openingen langs waar de emmers naar boven werden gehesen (afb. 12). Deze openingen waren in een latere fase dichtgemaakt. Tevens waren er een aantal metalen trekankers in de waterput beves-

afb. 12: Detail van de overdekte waterput met dubbele opening (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

tigd, die de constructie op haar plaats dienden te houden (afb. 13).

Conclusie

Algemeen kan gesteld dat het overduidelijk is dat alle oudere cultuur- en ophogingslagen in het vlak op de Kantienberg volledig afgegraven waren, waardoor het merendeel van het archeologische bodemarchief in deze zone verdwenen was en de moederbodem direct onder het wegdek dagzoomde. Enkel in sleuf 1 werd nog relevante informatie aangetroffen. Eventuele sporen die te maken kunnen hebben met de Sint-Pietersabdij, werden echter niet vastgesteld. Het langwerpige spoor in sleuf 1 valt eveneens moeilijk te plaatsen. Het vermoeden bestaat dat het hier een zandwinningskuil betreft die na het uitgraven vrij snel is opgevuld. Deze zandwinning heeft plaats gevonden in de eerste helft van de 14de eeuw. Aangezien de Kantienberg het traject vormde dat ten zuiden liep van de Sint-Pietersabdij en toegang gaf tot het complex, is de aanwezigheid van een kuil met een dergelijke omvang op zijn minst eigenaardig te noemen⁶.

In tegenstelling tot de zone van de Kantienberg waren op het Kramersplein nog verschillende archeologisch relevante lagen bewaard. Het meest

in het oog springend is de oude cultuurlaag die in alle vier de sleuven nog zichtbaar was. De aanwezigheid van de scherven aardewerk in prehistorische techniek die afkomstig zijn uit de cultuurlaag van sleuf 2 en 3 moet voorzichtig worden geïnterpreteerd. Waarschijnlijk gaat het om scherven die tijdens het bewerken van de akkers, eventueel door bemesting of aanbrengen van nieuwe grond, in deze laag zijn terecht gekomen. Deze scherven getuigen van menselijke

activiteiten in de metaaltijden of de Romeinse periode, maar zijn momenteel moeilijk te plaatsen binnen de ontwikkeling van deze plaats.

Uit archiefmateriaal⁷ (afb. 14) kon ter hoogte van het Liberaal Archief een poel gesitueerd worden. Uit de plaatselijke doorsnedes kan afgeleid worden dat indien deze poel er was, deze zich meer westwaarts onder het gebouw bevond. De in de Voetweg aangetroffen waterput is misschien hiervan een gidsfossiel. Of ook de bakstenen constructie op het Kramersplein te maken had met deze poel en als afwateringskanaaltje moet geïnterpreteerd worden is niet duidelijk.

afb. 13: Zicht op de binnenzijde van de waterput met de steigergaten en de trekankers (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie)

